

Algirdas Julien Grein
Joseph Courtés

SEMIOTIK

Sprogteoretisk ordbog

Dansk redaktion: Per Aage Brandt
og Ole Davidsen

(Se også fuldstændig
redaktion i
Bittl. Som den sidste
udgave i serien.)

AARHUS UNIVERSITETSFORLAG
1988

en sproget; det er praktisk talt en skillelinje mellem det, som er, som er metaspørgsmål. I sid- hver videnskabelig diskurs, en- ligeledes betragtes som meta- Sprog(bygning).

URE'ske dikotomi står spro- g til sprogbygning*, uden at und drejer sig om et veldefi- nem denne dikotomi kun er op- af F. de SAUSSURE for bede- re begrebet om sprogbygning- lingvistikkens eneste objekt), gen fra begyndelsen som en rokke, hvis indflydelse på ssto mindre har været betrag- as videre udvikling. Den til- blematik er i tidens løb blevet ke begrundeligheder, forskel- ri, således at begrebet spro- g med at være operativt*.

begreber kan betragtes som kninger af sprogbryngen (i nd): (odsat system*), som for L. af de to eksistensmåder for r struktur(art) univers, og sat paradigmatisk*) defineret > dækker et af sprogbryngen immenkædningen af spro- er med henblik på konstruk-

(modsat kode*) svarer in- ationsteorien* til sprogbry- rodukt af koden (men uden uktionsprocessen*); odsat sprogbygning), af E. t som sprogbygningen over- ret af det talende subjekt, lignende plads som spro- RE. Imidlertid fremkalder ubjektet som overtager af y dikotomi mellem udsagn* implementære aspekter af rogbryng;

(modsat kompetens*) sva- nerative* teori til temen den understreger dens ka- (til forskel fra sprogbyg-

ningen, som er virtuel*); samtidig place den sætningdannende aktivitet på kol- tens side;

- e) brug* (modsat skema*) svarer hos HJELMSLEV til talens »psykologiske mekanisme« hos SAUSSURE og står, eftersom den rummer alt i sproget, som hører til substansen, i mod- sætning til det sproglige skema betraget som form*. Syntagmatikken er således som form pla- ceret på skemaets side;

- f) endelig forsøger stilistikken* (modsat lingvistikken*) at udforske alt det i sprogbry- gen, som vedrører den individuelle eller endog kollektive brug (og ikke enunciatørens* aktivitet som »talende subjekt«).

> Performans, Sprogbygning.

Sprog(bygning)

Langue

1. Betegnelsen sprog eller naturligt sprog bruges om en type makrosemiotik*, hvis speci- ficitet er vanskeligt at definere, selv om den fo- rekommer at være indlysende. Da den betegnes som »naturlig«, må den antages at stå i mod- sætning til de »kunstige« sprog derved, at den kendetegner den »menneskelige natur«, samti- dig med at den transcenderer de individer, som bruger den. Det naturlige sprog fremstår som en immanent*, strukturel organisation, der be- hersker de talende subjekter, som er ude af stand til at forandre det, hvorimod det er i deres magt at konstruere og manipulere kun- stige sprog. - De naturlige sprog adskiller sig fra de øvrige semiotikker ved deres store evne til at kombinere - se kombination* - , som skyl- des det, man kalder den dobbelte artikulation*, og frakoblingsprocedurerne*. Deraf følger en næsten ubegrænset mulighed for dannelse af tegn* samt relativt smidige regler, som styrer konstruktionen af syntagmatiske enheder - som f.eks. diskurserne* - af omfattende udstrækning (L. HJELMSLEV). Dette giver de naturlige sprog en dobbelt overlegenhed; alle de øvrige semio- tikker kan - mere eller mindre - oversættes til et naturligt sprog, mens det modsatte ikke gælder; på den anden side kan de naturlige sprog både ved deres signifiant* og deres signifié* tjene som grundlag for konstruktionen af andre semioit- ker (som f.eks. de kunstige sprog). Denne over- sættelighed bør dog ikke tjene som påskud for vidt de kan benævnes og verbaliseres. Et sådant standpunkt ville reducere de andre semiotikker til afledninger af naturlige sprog og f.eks. om-

forme maleriets (den pikurale) iotik til en analyse af diskurser om maleriet.

2. I den SAUSSURE'ske tradition kan spro- bygningen, som modsætles sprogbryngen, iden- tificeres som det semiotiske system*, under ud- lukkelse af det semiotiske forløb*. Denne di- stinktion, som SAUSSURE opstillede for at give en formel og tilstrækkelig definition af lingvi- stikkens objekt - ved at isolere det fra de in- dividuelle, materielle og mere generelt ikke- strukturelle tilfældigheder - er uden tvivl et po- sitivt og afgørende bidrag. Ikke desto mindre har den desværre fået mange lingvister til at fasholde en alt for paradigmatisk opfattelse af sprogbygningen (som hermed reduceres til en ren taksonomi*). Tilnærmelsen af begreberne sprogbygning og kompetens*, der i dag ikke kan undgå at trænge sig på, synes at kræve en eks- plicit integrering af de syntaktiske strukturer i sprogbygningens definition.

3. Samtidig med at det naturlige sprog be- varer de egenskaber, som definitionerne (1) og (2) tildelel det, fremtræder det ligeledes som et sociolingvistisk* begreb. De indre kri- terier, som gør det muligt at skelne et natu- ligt sprog fra en dialekt, er ofte usammenhæn- gende og varierer fra det ene tilfælde til det andet; et naturligt sprog (hvis definition lige så vel kan anvendes på »dialekterne«) opløses kun til at være »nationalsprog« på grund af en »sprogformemelse«, som er særegen for fælles- skabet. Derfor tvinges man til at betragte hierar- kiet af »nationalsprog«, »dialekter«, »folkemål« osv. som en ikke-videnskabelig taksonomi, der skyldes et system af sociale konnotationer*, som ligger under de naturlige sprogs funktioner.

> Sprog, Semiotik, System, Naturlig verden.

Sproghandling

Speech Act

Acte de langage

1. Den generelle definition af en handling* kan anvendes på sproghandlingen (der også kaldes talehandling). Hvad enten man op- fatter den som en handling, hvorved man »tager ordet«, beskrevet og placeret i diskur- sens pragmatiske dimension, eller man iagttager den inden for kommunikationens »pragmatiske« ramme, må sproghandlingen først og fremmest betragtes som en betydningsskabende gestuel gø- ren, der kan indskrives i samme paradigme som andre lignende lystskabende bevægelser (at synge, at fløjte, at bøvsse, at stamme...), idet den

udgør den ene af termerne i en egnet seman- tisk kategori (»at tale«/»at tie«, f.eks.) og indta- ger forskellige syntagmatiske positioner i kom- munikationens strategi (»at tage ordet«, »at give ordet«, »at fratage ordet«, osv.), uden at det på noget tidspunkt er nødvendigt at lade indhol- det af det sagte komme i betragtning. Det er denne betydningsskabende somatiske* aktivitet, som man burde forbeholde benævnelser tale- handling. Den kunne studeres inden for ram- merne af de naturlige sprogs kategorisering* af verden og give anledning til en opstilling af komparative emoraksonomer for talen; som so- mausk aktivitet indskriver den sig i diskurser- nes pragmatiske* dimension og må behandles inden for den narrative grammatiks mere gene- relle rammer.

2. Betragret som en specifik gøren* fremstår sproghandlingen først som en »gøren-vidende« (faire savoir) dvs. som en gøren, der frembrin- ger konjunktionen* af et enunciatør-subjekt* og et vidensobjekt*. I dette perspektiv og for at være effektiv eller blot mulig forudsætter spro- ghandlingen en række semiotiske betingelser, som sikrer overførelsen af vidensobjektet. Eller sagt på en anden måde; hvis enhver okkurrentiel sproghandling, realiseret hic et nunc, kan be- trages som en særlig performans*, forudsætten den under den almene betegnelse kompetens* eksistensen af en semiotik, som enunciatøren* og enunciatøren helt eller delvis tager del i - en semiotik, som på én gang er et system* og et forløb* (eller en diskursivering*) og som implicerer overtagelsen af såvel den semioit- ke form* (eller skemaet*) som den semiotiske substans*. Sproghandlingen opstår ikke ex ni- hilo og er ikke begyndelsen til enhver semiotisk refleksion, men er en særlig begivenhed indskre- vet i et system af mangfoldige tvingende* reg- ler.

3. Som gøren fremstår sproghandlingen på den anden side som en »gøren-værende« (faire être); det, som den tilføjer væren, er effekten betydnng*. Pragmatiske set er den da identisk med en semiosis* idet den forener signifiante* og signifiéen* ved udsigelsens to poler. Kognitivt set er den betyden, dvs. frembringelse og opfat- telse af betydende forskelle.

4. Sproghandlingen kan endelig betragtes som en »gøren-gørende« (faire faire) dvs. som et subjekts manipulation* med et andet sub- jekt ved hjælp af talen. Det drejer sig naturlig- vis ikke her om imperativens og vokaltivens pro- blem, som lingvisterne til alle tider har kendt, men om generelle egenskaber ved den diskursive organisation samlet under betegnelsen diskur- sens modalisering. De kan ikke alene erkendes

konstruktion
betragtning
kompetens
indskrives
mangfoldige
tvingende
regler
semiotik
enunciatør
konjunktion
vidensobjekt
effektiv
forudsætter
betingelser
overførelsen
vidensobjektet
okkurrentiel
sproghandling
realiseret
hic et nunc
betragtes
særlig
performans
forudsætten
den under
den almene
betegnelse
kompetens
eksistensen
af en
semiotik
sø
enunciatøren
og enunciatøren
helt eller
delvis
tager
del i
en
semiotik
sø
på én
gang
er et
system
og
et forløb
eller
en diskursivering
og som
implicerer
overtagelsen
af såvel
den semioit-
ke form
eller
skemaet
sø
den semioit-
ske substans
Sproghandlingen
opstår
ikke
ex ni-
hilo
og er
ikke
begyndelsen
til enhver
semiotisk
refleksion
men er
en særlig
begivenhed
indskre-
vet i et
system
af mangfoldige
tvingende
reg-
ler

som særlige former for diskursiv programmering (som f.eks. den persuasive* gøren eller den interpretative* gøren), men også som implicite og forudsatte, præsupponerede former, der er konstitutive for subjektets modale kompetens under en kontraktuel og/eller polemisk kommunikation. Det er tilstrækkeligt at hævde, at de subjekter, som deltager i kommunikationen - hvad enten de er indskrevet i figurative og analyserbare diskurser som »papirsubjekter« eller »virkelige subjekter«, der selv frembringer diskurser - er udstyret med en modal kompetens, for at de sproghandlinger, som de frembringer som performanser, kan fortolkes som modale performanser af kognitiv art, der kan gøres til genstand for en manipulationens semiotik. Det er inden for denne bestemte ramme, at vi tager sprogløsheds endnu partielle analyser i betragtning (AUSTIN, SEARLE og i et vist omfang O. DUCROT).

5. Den problematik, som undersøgelsen af sproghandlingen rejser, falder delvis sammen med udsigelsens problematik.

▷ *Udsigelse, Pragmatisk, Kommunikation.*

Stil

Styke

1. Termen **stil** hører ind under litteraturkritikken, og det er vanskeligt, hvis ikke ligefrem umuligt, at give den en semiotisk definition. Mens stilen i det 18. århundrede var knyttet til en sociolektal* tilgang og i diskurstypologien svarede til det sociolingvistske begreb register*, bliver den i det 19. århundrede en forfatters personlige kendetegn og nærmere sig den aktuelle opfattelse af det idiolektale univers.

2. I sine første skrifter har ROLAND BARTHES forsøgt at definere stilen ved at modstille den skriftene, ifølge ham skulle stilen være det idiolektale univers, styret og organiseret af vor tyniske* kategori *eufori/dysfuri* (= en samling tiltrækninger og frastødninger), som danner dens grundlag. Mens begrebet skrift som bekendt har haft stor succes, synes begrebet stil ikke siden at være blevet uddybet.

▷ *Idiolekt, Skrift.*

Stilistik

Stylistique

1. Stilistikken er et forskningsområde, der

indskriver sig i litteraturens* tradition, men som først dukker op i Frankrig i slutningen af det 19. århundrede. Det er endnu ikke lykkedes stilistikken, der påberåber sig snart lingvistikken, snart de litterære studier, at organisere sig som en autonom disciplin. Den består af sig almindeligvis på at erkende og klassificere stilistiske virkemidler*, tekstuelle forhold, der kan sammenlignes med de retoriske figurer*. Ikke desto mindre er det selve fortolkningen af disse virkemidler, som volder problemer og fremkalder divergenser inden for selve stilistikken:

a) De stilistiske virkemidler kan studeres synkronisk og samles til »systemer af et givet sprogs udtryksmidler«; dette »system« fremstår da som grundlaget for den sproglige manifestation af følelse, affektivitet; det drejer sig her om den lingvistiske stilistik, sådan som CH. BALLY opfatter den.

b) Hvis man opfatter stilen* som »forfatterens stil«, kan man betragte de virkemidler, man har fundet frem til og analyseret inden for et værk, som en redegørelse for forfatterens »verdianskuelse«; en sådan fortolkning giver allerede en idé om, hvad en litterær stilistik kan være, repræsenteret af f.eks. I. SPITZER.

2. Disse to tilgange støder imidlertid på et vigtigt metodologisk problem vedrørende erkendelsen* - der ikke længere blot vil være intuitiv - af de stilistiske virkemidler og deres evaluering (som gør det muligt at udskille de mest »betydningsfulde« af dem). En deskriptiv stilistik, baseret på en definition af virkemidlet som afvigelse* (i forhold til normen*), gør da sin entré. Afvigelsen kan erkendes enten ved hjælp af statistiske metoder anvendt på flere tekster (og hovedsageligt ud fra vokabularerens* synspunkt); det er P. GUIRAUDS statistiske lingvistik; - eller ved at fæste lid til en »normal« læser-informator (den »intelligente gennemsnitsfranskmand« osv., som M. RIFFA-TERRE har foreslået). Da den på det aktuelle stade af sin forskning ikke er i stand til at definere en litterær diskurs' norm og har skuffet med de middelmådige resultater, som den har kunnet opnå, er afvigelsesens stilistik blevet forladt af sine egne tilhængere, der nu forsøger at udarbejde en strukturel stilistik (M. RIFFA-TERRE), som ligger tættere op ad de semiotiske problemstillinger.

3. I semiotikken vil man betegne de strukturelle forhold, der befinder sig hinsides deskriptionens* pertinensniveau* (hvorfor de her ikke tages i betragtning), og som henhører under såvel en diskurs' indholdsform* som dens udtryksform*, som stilistiske. Da (navnlig de litterære) teksters syntaktiske og semantiske or-

ganisa er meget kompleks, er analytikeren af strategiske grunde tvunget til at udvalge sig et enkelt synspunkt og på denne måde sætte en grænse for sin beskrivelse, idet han, i det mindste foreløbig, ser bort fra en lang række andre tekstuelle forhold. Grænsen mellem det semantiske og det stilistiske er følgelig operationel* og ikke kategoriel.

▷ *Stil, Stilistisk virkemiddel, Ekstraktion.*

Stilistisk virkemiddel

Procédé stylistique

Som term i stilistikken og betegnelse for enunciatørens* »fremgangsmåde« under diskursens produktion* er det stilistiske virkemiddel en - i det mindste intuitiv - genkendelig størrelse på et vist overflade*-niveau i teksten. Dette begreb omfatter den gamle retoriks figurer*, som det overtager, idet det knytter dem til udsigelsens* instans. Fraværet af procedurer for genkendelse* af disse virkemidler, såvel som af en strukturel beskrivelse overhovedet, der kunne muliggøre opstilling af deres taksonomi, har hidtil været hovedårsagerne til stilistikens manglende resultater.

▷ *Stilistik.*

Straf

Punition

Straffen, som er indskrevet i det kanoniske narrative skema*, er den negative form, som retributionen kan antage, (i den pragmatiske dimension er denne en del af den eksplícitte eller implicite kontrakt*, som Destinæren og Destinatar-subjektet sammen indgår med hinanden) i modsætning til belønningen*, som er retributionens positive form. Alt efter om den negative pragmatiske sanktion udøves af en social eller individuel Destinatar, vil man kunne skelne mellem justis* og hævn* som to måder, hvorpå der kan straffes.

▷ *Retribution, Sanktion.*

Strategi

Stratégie

1. Termen strategi, som til dels er lånt fra

spilleteorien, er gradvis ved at blive ret i semiotikken, hvor den dække felt med endnu ret vague konturer lærtørst skelne mellem den diskursive udsigelsessubjektets* strategi, som diskursiveringens* af de narrativer og den narrative strategi, der i udarbejdelsen af de narrative* s'udfra diskurserne lader sig genere

2. Den narrative strategi synes side at omfatte programmeringen stand (dvs. opstillingen af kontraktive programmer*, der styrer strukturen, cirkulationen og af virkdiobjekter* som indstiftede generede subjekter, pålagt udfører plerende narrative programmer anden side manipulationen* i stand (dvs. udøvelsen af den »få »gøren-gørende« [faire-faire«], subjekterne til at konstruere og relative programmer, som subjekt heden ønsker). I begge disse strategien ind i de instanser i syntaks*, der har de narrative gstralling og fungen som gens måske være hensigtsmæssigt at i term til den narrative organisat sidste instans, og hertil at henlæsen af disse omfattende syntaktis narrative gennemløbs*, indbyrde måder.

▷ *Narrativt gennemløb.*

Struktur

Structure

A. Generel betydning.

1. Uden at gå ind i de filosofiske kontroverser, som begrebet fremkalder, er det rimeligt at postituive elementer i definitioner ved at placere det inden for lingvistik*, hvor det er lykkede operativ* karakter. Ider man i tager den formulering, som L. giver, kan man betragte struktotonom enhet af interne relationer bygget i hierarkier*. Lad os fcdenne definition betragte alle cfor et:

a) En sådan opfattelse imppriteten tilfaldet relationerne i elementerne*: en struktur er

aspektualiseringen* - en af temporaliserings* procedurer, dvs. en procedure i konstruktionen af et referencesystem, som indskrevet i diskursen tillader en temporal lokalisering af de forskellige narrative programmer i deres indbyrdes forhold.

2. Det temporale referencesystem består for det første af en dobbelt temporal frakobling*, som i diskursen indstiftes til temporale nul-punktspositioner: da-tiden (eller den enuncie tid) og nu-tiden (eller den enunciativa tid). Den topologiske kategori, som er logisk og ikke temporal:

konkonnians / non-konkonnians

anteriort / posteriort

appliceres derefter på de to nulpunktstider og indstiftes i begge tilfælde et netværk af temporale positioner. De forskellige narrative programmer i diskursen lader sig da lokalisere inden for dette referencesystem. De forskellige temporale logikker, som aktuelt er under udarbejdelse, udflytter - med større eller mindre held og rækkevidde - en sådan opfattelse af temporaliteten.

3. Når det drejer sig om temporalisering af det narrative skema (som er relativt simpelt), faldes da-tiden, der udgør det temporale holdepunkt, sammen med realiseringen af det narrative basisprogram (eller den decisive prøve*) og kan betragtes som »fortællingens præsens«; det er ud fra denne position, den forudgående narration fremtræder som en *anteriort*; og netop af disse grunde er den glorificerende prøve* i den PROPP'ske fortælling kun fakultativ. Ved siden af denne type temporalisering, (hvor da-tiden i sin egenskab af narrativ præsens lokaliseres i enunciatørens »fortid«), eksisterer der naturligvis profetiske eller forvarslende fortællinger, som henviser til enunciatørens »fremtid«. Men denne fremtid er langtfra en temporal position og tilhører snarere modaliteterne »vilen-være eller *burden-være*, hvorved enunciatøren modaliserer sin diskurs; derfor har vi valgt at udgå fra den topologiske kategori *anteriort/posteriort* og ikke fra artikulationen *fortid/nu/d*, som er den af logikene fortrukne. Fortællinger, som foregiver at dække enunciatørens »nutid«, er indlysende nok blændværker, idet denne mobile nutid ikke kan tjene som referencen punkt. Det er

diskursen med udsigelsens* instans.

4. Når det ikke længere drejer sig om det narrative skemas temporalisering, men om etablering af en rækkefølge for narrative programmer, består den temporale lokalisering i at interpritere ethvert forudsat narrativ program som forudgående (jf. *anteriort*) og ethvert forudsættende narrativ program som efterfølgende (jf. *posteriort*). En sådan opstilling af de narrative programmer i temporale rækker henfører allerede under en anden komponent i temporaliseringen: den temporale programmering*.

C. Procedurer for indskydning, baseret på begrebet om konkonnians*, udgør en umiddelbar forlængelse af og et komplement til de spatiale og temporale lokaliseringer.

▷ *Frakobling, Rum, Spatisering, Temporalisering, Indskydning.*

Lokution

Locution

Ved lokution kan man forstå den sproghandling, hvorved der produceres udsagn* i overensstemmelse med de grammatiske regler og ud fra et givet leksikon*. Denne term er kun interessant, for så vidt den - ifølge J.L. AUSTIN's terminologi - står i modsætning til illokution* og perlokution*. disse forskellige benævnelser kan jævnføres med pragmatikken* (i amerikansk forstand), eftersom de alle behandler betingelserne for sproglig kommunikation (og henviser til subjekt-lokutionernes kognitive kompetens).

▷ *Sproghandling, Udsigelse.*

Lokutør

Locuteur

I stedet for termen *lokutør*, anvendt som betegnelse for dialogens* aktanter, foretrakkes termen *interlokutør*, som i højere grad erindr om kommunikationens* intersubjektive struktur.

▷ *Interlokutør.*

Lukning

Cloûture

Paradigmatisk set fremstår enhver brug eller artikulation af et semantisk univers* i en kultur eller hos en person som realiseringen af et relativt lille antal af de muligheder, som kombinatorikken* tilbyder. Man siger da, at dette univers' semantiske skema* (eller struktur) er åbent, hvorimod dets brug* (eller dets realisationer i historien) hvert øjeblik udgør en lukning. Syntagmatisk set viser den diskursive manifestation af en given semantisk mængde (erfaringsmængde med de frie interviews er på dette punkt slående) før eller siden, at den undergår en tømning, og at den, såfremt den fortsættes, henfalder i redundans*. Man indser da, at enhver diskurs som repræsentant for et mikrounivers lader sig betragte som semantisk lukket.

2. Set fra den narrative semiotiks synspunkt stiller spørgsmålet om lukningen sig på meget forskellige måder. Inden for det enoliterære felt bemærker man således såvel tilstedeværelsen af specielle diskursklasser (»genrer«), der er lukkede (f.eks. de russiske folkeeventyr, der er karakteristiske ved genoprettelsen af den aksiologiske initialtilstand), som af åbne fortællinger (gensidige og successive »bedrag«, der principielt gentager sig i det uendelige).

3. I betragtning af, at de narrative diskurser oftest kun benytter en mindre del af det kانونiske narrative skema*, bevirker dette, at de således ser sig standstødt og lukket i et givet moment i dette skema, at den normalt forventede udfoldelse suspenderes: i dette tilfælde er diskursens lukning selve betingelsen for dens åbning i egenskab af potentialitet.

4. Lukningen kan ligeledes skyldes enunciatøren* (som læser eller analytiker). Bibelen, betragtet som en samling af tekster, vil f.eks. syntagmatisk være lukket på forskellige tidspunkter og således konstituere et jødisk korpus og et kristent korpus og af denne grund give anledning til undertiden divergerende læsninger*. På samme måde vil uddragningen af en mikrofortælling fra en større diskurs gennem en så-dan lukning frembringe en læsning, som er forskellig fra den, som man ville have opnået ved at lade den forblive i sin kontekst.

5. Alment kan man sige, at enhver kortvarig standning af læsningen konstituerer en provisorisk lukning, der alt efter tekstens højere eller lavere kompleksitet fremkalder en vifte af virtuelle læsninger. Denne »rigdom« ved tekster modsiges forøvrigt ikke principielt om dens isotopi* (eller dens pluri-isotopi).

Læser

Lecteur

Læseren betegner meddelersens eller receptionsinstans. Skønt termen er den ikke tilstrækkeligt generel: den termen tilhører* og giver anledning til læsninger, der kan være vilddendebilledet læser*. Det er derfor bedr begrebet *enunciatør*.

▷ *Enunciatør, Læsning.*

Læsning

Lecture

1. I en første tilnærmelse forstås genkendelsen* af grafermer (eller i deres sammenkædning, en proces, merer et ark smykket med tegnede teksts* udryksplan*. I videre forståelse termen læsning, når talen er om a substanser* end den grafiske skrift *læsning* anvendes af de blinde, der ljetrykte bøger; den *optiske læsning* datamaskinens dechiffrering af skrift

2. Skønt man må stille spørgsmålet om læsning i denne forstand, dvs. som ring af den tekstuelle signifiant* gælder at dens signifikat*, er mulig, er at den først og fremmest - og væk en semiosis*, en grundaktivitet, virkning at korrelere et indhold* udtryk og at forvandle en kæde* en syntagmatik af tegn*. Man ser sådanne performans* forudsætter et hos læseren, der - skønt den ikke vis er identisk hermed - kan samme tekstoproducentens kompetens.

3. Medens læser-enunciatør og interpretative* gøren forbliver den almindelige læsning, er det (narrative og diskursive) semiotiks splittet disse i form af analysepr bringes i anvendelse med henblik på tionen af en mening* (format og signifianten). I dette perspektiv fo læsning den på én gang syntaktisk ske konstruktion* at det semiotis redegør for tekst-tegnet.

4. Det store spørgsmål, som of bindelse med læsningen, er, hvo

des den semiotiske artikulaton
 : semantiske univers*; dermed
 mioniske dybdestrukturers* ni-
 nveringen i den ideologiske
 * de og overtages af et - indi-
 klivt - subjekt, der er et subjekt
 n *villens-været* og demast af en
 cejvder; at en ideologi, som be-
 emiotiske overfladestrukturer*
 eres som en akantatstruktur,
 de værdier, som den udvælger
 siologiske systemer (af virtuel

fi er altså karakteriseret ved
 le status, den giver de vær-
 rager: realiseringen* af disse
 bjekters* konjunktion* med
 phæver, *ipso facto*, ideologien
 ogen er med andre ord en per-
 fier værdierne, og den aktanti-
 1 former den, må betragtes som
 ver ideologisk diskurs.

om en instans i det globale ge-
 løb* fremstiller den ideologiske
 /ærdier, som den har overtaget,
 eller tematiske* form. Den ide-
 lader sig imidlertid hvert øje-
 e* og således konverterer til my-
 er.

er den semiotiske aktivitet, der
 eller aflæser betydninger* - el-
 ende helhed af tekster - særegne
 1* aktør*, som delager i et gi-
 nivers*. I de naturlige* sprogs
 : individuelle variationer* hver-
 tairige eller udgøre alt for store
 ved vilde de risikere at afbryde
 duelle kommunikation*. Derfor
 almindelighed som overflade-
 først og fremmest berører spro-
 ;leksikalske komponenter. I ren-
 er idioleken under den patolo-
 istik og vilde kunne identificeres
 uisme.

strukturenes* niveau må idio-
 n sammenholdes med begre-
 te perspektiv kan man betrag-
 som en individuel aktørs på-

(således som det er konstitueret af kategorien
liv/død), som aktøren kan udstyre med par-
 tikulariserende hypotaktiske* invertering/ og
 ligeledes det kollektive univers (artikulat) af
 kategorien *natur/kultur*), hvis termer aktøren
 kan behandle på sin egen måde, idet han
 homologiserer* det med det individuelle uni-
 vers. Dette er, som det vil fremgå, kun forslag;
 de vedrører en særdeles vanskelig problematik.

▷ *Semantisk univers, Sociotekt, Sit, Psykosemiotik.*

Ikke-sproglig semiotik

Non linguistique (sémiotique -)

Man anvender undertiden betegnelsen **ikke-sproglige** - i modsætning til de naturlige sprog* (som herved privilegeres som udgangspunkt) - om den naturlige verdens semiotikker* (såsom »objekternes semiotik«, gestualiteten, prosemikken* osv.).

▷ *Verden (naturlig).*

Ikke-videnskabelig semiotik

Non scientifique (sémiotique -)

Ifølge L. HJELMSLEV er en semiotik **ikke-videnskabelig**, hvis den ikke adlyder empiriprincippet*.

▷ *Semiotik.*

Ikonicitet

Iconicité

1. Ved et ikon forstås efter CH.S. PEIRCE et tegn* defineret ved dets lighedrelation til den ydre verdens »realitet«, i modsætning dels til et indleks* (kendtegenet ved en »naturlig nærheds«-relation), dels til et symbol* (baseret på den simple sociale konvention). Hvis man - som vi selv - vil hævde, at en definition af tegnet ved, hvad det ikke er, er semiotisk irrelevant, og at semiotikken* på den anden side kun bliver operativ, når den med sine analyser sigter mod et plan, som enten går forud for eller befinder sig hinsides tegnet, er den foreslåede klassifikation - uden direkte at genere - kun lidet interessant.

ler hin semiotik - eller dens udtryk*-plan - som helhed. At forestille sig den »virkelige semiotik (maleri, f.eks., betragtet som særlig typisk tilfælde) som en kæmpemæssig analogi* til den naturlige verden* er at gå vild i de positivistiske fordommes labyrint og tro, at man ved, hvad »realitet« er, og at man kender de »naturlige tegn«, hvis imitacion skulle frembringe denne eller hin semiotik, osv. Det er hermed også at benægte eksistensen af en visuel semiotik som sådan: analysen af en artikuleret plan flade vil i dette perspektiv bestå i at identificere de ikoniske tegn og leksikaliserer dem i et naturligt sprog: det er i så fald ikke mærkeligt, at undersøgelsen af de således fundne tegns organisationsprincipper fører til en sammenblanding med deres leksikaliserings* organisation, og at analysen af eksempelvis et maleri i sidste instans bliver en analyse af den diskurs, der taler om billedet. Den visuelle semiotiks specificitet opløses dermed i to makrosemiotikker*, nemlig den naturlige verden og de naturlige sprog.

3. Hvis man i stedet for at betragte ikonicitets problem som bundet til de visuelle semiotikker (thi det er her, på filmens område, maleriets, fotografiets, osv., debatten synes at få de alvorligste følger, mens man dog må spørge sig, hvorfor den visuelle signifikant skulle være mere »ikonisk« end den lydige eller den olfaktoriske for den sags skyld) formulerede det som et spørgsmål om intertekstualitet* (mellem konstruerede semiotikker og naturlige semiotikker), og hvis man for eksempel også lod den omfatte den literære* semiotik, ville man se, at ikoniciteten finder sin ækvivalent under betegnelsen den referentielle* illusion. Denne kan defineres som en samlet mængde af procedurer mobiliseret med henblik på at frembringe betydningseffekten »realitet« og fremtræder således som dobbelt betinget, både af den kulturelt variable opfattelse af, hvad der er »realitet«, og af den realistske ideologi båret af produktcenter og brugere af denne eller hin semiotik. Langt fra at være et universelt fænomen påtræffes den referentielle illusion kun i bestemte tekst »generer«, og dens dosering er tilsvarende uanset et relativt. Lad os generalisere: skønt ikoniciteten genereres af en samling semiotiske procedurer, som lader sig udtrykkeligt formulere, er den ikke konstituerende for semiotikken, den tilhører ikke, som HJELMSLEV ville sige, den »denotative« semiotik, men finder sit grundlag i et system af sociale konnotationer, som virker underliggende i alle semiotikker.

4. Disse betragtninger fører som helhed til

sens figurativisering* ingen for *textuelles* figurative gennemløb*; her skelner vi to faser: den egentlige figurativisering, som gør rede for temaets* konversion* i figurer*, og ikoniseringen, som bearbejder de allerede konstituerede figurer og udstyver dem med partikulariserende investeringer*, som er egnede til at frembringe den referentielle illusion.

▷ *Tegn, Billede, Referent, Figurativisering, Semiotologi.*

Illokution

Illocution

Til forskel fra lokutionen* og perlokutionen* svarer **illokutionen** (i J. L. AUSTINS terminologi) til udsigelsen, for så vidt den er en sproghandling, som påvirker relationerne mellem interlokutør* og interlokutær*, og som kan parafraseres med et performativ* udsagn (eksempel: »Vask op!« = »Jeg beordrer dig herved til at vaske op!«); det gælder således, når der er tale om en ordre, et råd, et løfte, et spørgsmål osv. - hvorved man frembringer en direkte virkning i og med at der tales - , til forskel fra perlokutionen, hvor der frembringes en indirekte virkning forbundet med talens begivenhed. Som man ser, henrører såvel illokutionen som perlokutionen i det væsentlige under den verbale kommunikation* og henviser til lokutør-subjekternes kognitive kompetens*.

▷ *Sproghandling, Udsigelse, Kommunikation.*

Immanens

Immanence

1. Lingvistikens autonomi - begrundet i dens objekts specificitet, som med stor styrke blev understreget af SAUSSURE - er atter blevet hævdet af HJELMSLEV i form af **immanens-princippet**: da lingvistikens genstand er formen* (eller sproghygningen - *langue* - i SAUSSURE'sk forstand), må enhver begyndende henvisning til ekstralingvistiske forhold udelukkes, fordi den skader beskrivelsen* hogenitet.

2. Begrebet immanens oprædter i dikotomien **immanens/manifestation**, idet manifestationen logisk forudsætter det manifesterede, dvs. den

Performativitas
Ordre, Råd,
Logik, Spørgsmål,
Endring
Virkeligt, Måning, Udsagn

